

Szombathelyi évek

Horváth László népművelő-könyvtár szak, 1967-70.

Szombathely város valamikor az ötvenes évek végén, egy kellemes augusztus végi napon lépett be az életembe. Anyám engedelmével a nyári keresetemből egy valódi bőr focilabdát vettem, ami akkor ritka kincsnek számított a magam fajta falusi gyerekek körében. A vásárlás a nagynéném asszisztálásával esett meg, aki évente néhány alkalommal, főként szezonvégi vásárok idején beutazott a megyeszékhelyre. Jól emlékszem a főtéri áruház színes csarnokára, ahol a játékszert vettük, a sárga villamosra, a járókelőktől zsúfolt járdára, az utcák kövére, amerre mentünk. Szorítottam magamhoz új szerzeményemet, hogy el ne ejtsem a kirakatok bámulása közben. Sajnáltam volna karcolásokkal elcsúfítani a szép sárga, szelepes, ötös méretű lasztit.

Később, körmendi gimnazistaként gyakran jártam a városban. Színházi előadásokat látogattunk az iskola szervezésében, a fővárosi és vidéki színházak tájelőadásait néztük meg az akkoriban épült Művelődési- és Sportházban. A gimnáziumban a futball helyét átvette nálam a sakk és a kosárlabda. Mindkét sportágban megyei bajnokságot nyertünk, nagy csatákat vívtunk a megyeszékhely legjobb csapataival. Ezek az élmények csökkentették bennem a falum és Szombathely közötti távolságot, de ennek nem sok köze volt ahhoz, hogy érettségi után a Szombathelyi Tanítóképző népművelő-könyvtáros szakára jelentkeztem. Más irányba készültem, magyar irodalmat és történelmet szerettem volna egyetemen tanulni, de az 1966-os esztendőben csak Szegeden indult ilyen szakpárosítás, mindössze tíz fővel, ami áthúzta a számításomat. Maradt Szombathely, ahol szintúgy irodalomból és történelemből kellett felvételizni, és a Perint sokkal közelebb esett hozzánk, mint a Tisza. Így kerültem Szombathelyre, de csak egy évvel később, mert az évfolyamból negyedmagammal előfelvétellel kaptam lehetőséget a továbbtanuláshoz.

Érettségivel és sikeres felvétellel a zsebemben nem várt rám irodai munka vagy más szellemi elfoglaltság, ami közelebb vitt volna a tanulmányaimhoz, a választott pályához. A felnőttkor határán állva viszont már tele voltam tapasztalattal a fizikai munka világából. Csináltam én addig már mindent, arattam, szénát gyűjtöttem, lent nyűttem a termelészövetkezet földjein, dolgoztam cséplőgépnél, kőművesek mellett, ültettem csemetét, saraboltam fűvet és vágtam fát az erdészetnél. Kaszálnom nem kellett csak, mert azt apám sem szerette. Abból a megfontolásból adták ki részem a mezei szorgalomból, hogy ha megismerem a kétkézi munka kínjait, talán több készíteném lesz a tanuláshoz. Kétség ugyanis ahhoz nem férhetett, hogy tanulni kell, ez szent meggyőződése volt apámnak, aki nagyapám parasztgazdaságából vergődött ki, lett munkás, iparos ember.

Azon a nyáron, mikor az előfelvételiőről az értesítést megkaptam, apám Inotán fűrt artézi kutat a brigádjával. Vele mentem, így lettem segédmunkás a fűrösoknál, egy olyan vállalatnál, amely nevében az elegánsabb vízkutatás elnevezést használta. Az első hétvégén mindjárt ott maradtam őrsgben, vigyázni a berendezésre. A kollégámtól megtanultam pörköltet főzni és a nevezetes hőerőmű lakótelepén, egy vendéglői kuglipályán elnyertük a helyi legények pénzét. A brigádban oldódott a tartózkodás irányomban, látták, hogy nem kényeztetett el a diákélet, számíthatnak rám. Apám is megnyugodott, hogy befogadtak, de azért mindig először engem ugrasztott, ha meg kellett fogni a cső végét vagy fel kellett menni a fűrótoronyba. Érdekes társaság alakult ki akkoriban az Aquadril 4-es munkacsapatnál, apám Amerikában született, a helyettese Horthy idején katonatiszt volt, az egyik munkatársam apja 56-ban ment ki nyugatra, a másik sváb származású volt. Mikor Hegyeshalomban a határátkelőnél fűrtünk kutat, a rendvédelmi szervek igen megbízhatatlan elemeknek tartottak bennünket. Amiatt is, hogy a csapatból két fiú vőlegény volt, engem nem hívtak be katonának, gondolták, lehet okunk a disszidálásra. A túloldalon is valami hasonló járhatott a fejekben, mert

alkonyatkor az osztrák fináncok, mielőtt hazamentek, fölmutatták az őrbódé kulcsát, hogy tudjuk, hol keressük, ha meggondoljuk magunkat.

Könnyen telt az idő a fűrésoknál, egyszer színházban is voltunk, megörökítettem a brigádnaplóban, sokat olvastunk, beszélgettünk, az egykori katonatiszt a felvidéki és az erdélyi bevonulásokról mesélt, amikor napokig mulattak a visszatérés öröme. Könyvtárból jövet az egyik faluban elveszítettem a kölcsönzött filozófiai könyveket, ami felkeltette irántunk az érdeklődést. Addig is gyanúsak voltunk, mert a napi sárdagasztás után este mindig öltönyben és nyakkendőben jelentünk meg a helyi klubban és a kocsmában. Azt hitték, talán büntetésből dolgozunk, esetleg titkos megbízással olajat keresünk vagy más ásványkincseket. Csak akkor nyugodtak meg, mikor kompresszorozni kezdtük a feltárt friss vizet, amit mi igen ajánlottunk babfőzéshez, cserébe egy kis borért.

Egy év elteltével, szinte közvetlenül a fűrótorony alól mentem a tanítóképzőbe. Szobatársam a kollégiumban H. Gy. lett az abécé jóvoltából, neki a bányában sikerült eltölteni az előfelvételi idejét. Zsebünkben még ott lapult az utolsó fizetés, az esti kimaradások után másnap nehezen vettük tudomásul a diákélet reguláit. Néhányan, akik belekóstoltunk a nagybetűs életbe, kezdetben különböztünk kissé azoktól a társainktól, akik a középiskolából közvetlen járáttal érkeztek a főiskolára, és nem az élet pereméről, hanem egy másik városból kerültek Szombathelyre. Úgy emlékszem, a tanintézet értékelte a mi munkás tapasztalatainkat, de nem nagyon tudott mit kezdeni a valódi világból hozott szemléletünkkel, amely nem illett bele az intézeti sémákba. Ebből kialakult némi konfliktus, de az iskola tette a dolgát, felülírta az életet, én pedig némi háborgás után elfogadtam az adott kereteket. Nem igyekeztem fókuszba kerülni, de nem akartam külön módjára szembehelyezkedni a tanítóképzős diákélet normáival sem. Némi nehézségek árán visszaváltoztam saját lábom álló felnőttből egy olyan figurává, aki különösebb erőfeszítések nélkül mozgatható a pedagógia terepasztalán.

A tananyag adott volt, úgy emlékszem kevés beleszólásunk volt abba, hogy mit, hogyan, kitől tanuljunk. Kevés választási szabadságot adott a tanrend, egyes tantárgyak keretei között lehetett önállóan szemináriumi kiselőadások vagy gyakorlati feladatok témái közül választani. Egyénileg a döntést motiválta, hogy valaki népművelő vagy könyvtáros kívánt-e inkább lenni. Én a két szakirány közül nem tudtam választani, mondhatom szebben úgy is, hogy nyitott maradtam mindkét irányba. Sajátos helyzetet teremtett, hogy az egész képzés értékrendjében az esztétika került az első helyre. Az esztétikai kérdésekben való jártasság, előmenetel alakította a tanuló ifjúságon belüli rangsort, különösen, ha a szorgalom és a tanulmányi előmenetel némi poétikai, alkotói munkássággal párosult. Ennek tulajdonítható, hogy az urbánus környezetből jött diákok látszottak legfelkészültebbeknek a falusi népművelő munkára. Hiszen az otthoni környezetükben többet jártak színházba, kiállításokra, néztek művészfilmeket és szereztek némi tapasztalatot a kulturális élet belső világáról. Irodalmi téren nem éreztem magamat hátrányban, de más tekintetben látnom kellett a hiányosságaimat. Utólag nem kárhoztatom az esztétika túlsúlyát a képzésben, a fővárosba kerülve pótoltam, amit a falusi környezet nem adhatott meg, de a képzés ilyen jellegű irányultságában vélem megtalálni a népművelő szakma „meddőségének” magyarázatát. Szombathelyen megszületett valami, ami termőkorba érve nem volt képes utódról gondoskodni, a népművelő szakma nem hordozta önmagában a folytonosság, az életképesség ígérését. A tanítóképzőben kaptunk egy speciális képzést, de pályára lépve nem tekintettek bennünket magukkal egyenrangúnak a pedagógusok, az alkotó művészek, az igazgatási szakemberek vagy a szociális munkások. Lettünk mindenfélék a kor és a divat kívánalmai szerint: klubvezetők, közösség-szervezők, ismeretterjesztők, szerkesztők, rendezők, ifjúsági vezetők, érdekvédők, elemzők, különféle intézmények és hivatalok alkalmazottai.

Szombathely után szinte az első gondolata az volt sokunknak, hogy kellene szerezni egy rendes szakmát, megnevezhető végzettséget is. Derűvel emlékszem vissza arra az esetre, amikor a falumban egy idős ember megkérdezte, hogy mondanám meg, minek is

tanultam? Azt nem akartam válaszolni, hogy népművelőnek, mert ilyen szakmát nálunk nem ismert senki, azt mondtam tehát, hogy könyvtáros vagyok, mert arról mégis lehetett valami fogalma a kérdezőnek. Végigmért és megjegyezte, hogy nem vagyok rokkant, nem hiányzik kezem-lábam, választhattam volna egy férfiembernek való foglalkozást. Pedig okkal mondhattam magamat könyvtárosnak, mivel pályakezdőként egy közlekedési nagyvállalatnál helyezkedtem el könyvtáros-népművelőnek. Kis idő után azonban csábítottak egy másik helyre. Akkor a főnököm azzal marasztalt segítőkészen, hogy könnyedén elvégezhetem a felsőfokú technikumot és gépkocsi-diszpécserként igen jó keresetem lehet. Tanult szakmám helyértékéről ilyen formában a környezetemből pontos visszajelzést kaptam, pedig kedveltek, mert senki előttem nem tudott annyi vetélkedőt és újság-előfizetőt szervezni, mint én. Hozzáteszem: ezzel a vállalati állással a társaim körében mindjárt a pályám kezdetén kilógtam a sorból. Annak ellenére, hogy akkor és később is, én a pályán akartam maradni, aztán mégis egyre távolabb kerültem tőle, mind inkább csak a szó átvitt értelmében tekinthettem magamat népművelőnek. Azt vettem észre, hogy egyre távolodom a szombathelyi „nullás” kilométerkőtől, időnként megújuló kísérleteket tettem, hogy visszatérjek az eredetileg választott útra. 1979-1991 között, tizenkét évig tagja voltam a Magyar Népművelők Egyesülete elnökségének és egy cikluson át a szervezet elnöke is. Közéleti pályákon mozogva néha kérkedtem vele és hitegettem magamat is, hogy van nekem rendes kenyérkereső szakmám. Akkoriban már elvégeztem az egyetemi kiegészítőt, egy posztgraduális képzést és tanítottam is az egyetemen. Mégis, mikor eljött az ideje, hogy helyet keressek magamnak a szakmában, kiderült, hogy több az eszkimó, mint a fóka. A rendszerváltással beindult leépítési hullám illuzórikussá tette számomra a népművelő diploma hasznosíthatóságát. Akkoriban szélesedett ki a média területe, váltottam, éppen a pályám félidejében.

Ha a szombathelyi éveket beillesztem a pályám történetébe, a viszonylag kellemes átmentet jelentették nekem. Közbülső állomást a falum és a főváros között, összekötő kapcsot a fiatalkori és a felnőttkori tanulmányaim ívéen. Pedagógiaileg szervezeten adagolt ismeretanyag, szerteágazó képzési célok, vigyázó tekintetek, emberséges intézményi közeg jellemezte az alma matert akkoriban. Néhány apróságtól eltekintve pozitív emlékeim vannak ezekről az évekről. Tetszett a hagyományteremtés erős szándéka, hasznosak voltak a város kulturális életéből érkező inspirációk, jók voltak az ország megismerését szolgáló kezdeményezések. Azt hiszem, a tanintézet a korabeli viszonyok között nyitott volt, egyszer még grazi diákok is jöttek vendégségbe. A kollégiumban jó volt a közösségi élet, barátságok és házasságok születtek. Tanultunk mindenfélét, tanulmányi keretekben és azon kívül. Mintha csak ezermesternek készültünk volna. Ennek később többször hasznát vettem. Újságíróként jól jött, hogy gépírást tanultunk, szerkesztőként és kiadóként a könyvészeti ismereteimet hasznosítottam. Tanácsadóként sokszor működtem közre munkaügyi konfliktusoknál, szervezeti szabályozásnál, amikor elővehettem az emberi kapcsolatokban szerzett jártasságomat. A pályám vége felé kormánytanácsadóként a fogyasztóvédelem és a humán biztonság kérdéseivel foglalkoztam, ahol a címléírás és katalógizálási ismereteimnek köszönhetően igen hamar fölfogtam az egyedi azonosító rendszerek működését és jelentőségét.

Jó emlékeim vannak Szalai László igazgató úr technika szakköréről. Nem vagyok műszaki zseni, eleve balkezes, de abban a körben az ügyesebbek közé tartoztam. Máig nevetek, ha eszembe jut, hogy egyszer az egyik társunk fordítva építette be a foglalatot az asztali lámpába, de mindannyian örültünk, mikor megszólalt az általunk készített detektoros rádió. Köszöntük az élményt a „dirinek”, aki nagy barátsággal bánt velünk, az igazgatói irodában tartotta a foglalkozásokat. Kedveltem Káldi János tanár úr csendes emberségét, aki ugyan csak jóra értékelte az újságolvasási szokásokról komoly igyekezettel készített szakdolgozatomat – ma érdekes helytörténeti dokumentum -, de évek múltán nagyon örült nekem, amikor Tatabányáról elutaztam Dunaalmásra egy ottani – Lillára emlékező - irodalmi estjére. Hasonló élményeket őrzök Takács Miklósról, aki külsősként a profi könyvtáros szakembert jelenítette meg számomra. Horváth Margitnál a problémamegoldó gondolkodás pszichológiájáról tartottam kiselőadást, hatására később

sokat foglalkoztam csoportlélektani kutatásokkal. Jókat zengedeztünk Benke Éva szavalókórusában, aminek évek multával a retorikai képzésben vettem hasznát. Kiss Gyula jegyzetét becsülettel megtanultam, a gyakorlati foglalkozásain azonban bennem furcsa érzéseket keltett, hogy az adott falura, mint kísérleti terepre tekintettünk, miközben nekem az életem része volt. Úgy éreztem, hogy egyszerre vagyok a terepszemle alanya és tárgya. Nagyon rühelltem, mikor az egyik társunk az udvarban lévő köcsögfárról használatban lévő edényeket kéregetett, mert azt hitte, hogy skanzenben járunk.

Egy közösség életét minősíti az utóélete is. Egyesületi elnökként módom volt megtapasztalni, hogy a kollégák erősen kötődnek az alma materhoz. Ennek tulajdonítom, hogy a rendszerváltás izgalmában felmerült javaslatot, a népművelő diploma negligálását, a nagy többség elutasította. A népművelő-könyvtáros képzés megindításának ötvenedik évfordulóján bátran állítható, hogy Szombathely egyik fókuszpont lett a magyar művelődés térképén. Az idő múlásával egyre inkább kitapintható, hogy a hetven-nyolcvanas években végbement modernizáció és polgárosodás nem történhetett volna meg a társadalom szellemi gyarapodása nélkül. Bár a történelem ezeket az erőfeszítéseket relativizálta, hatásával még jó ideig számolhatunk a kultúra intézményes terjesztésében.

Mindig szívesen találkozom régi diáktársaimmal, az évek múlásával mind gyakrabban visszatérek Szombathelyre is, hol a levéltárban a Batthyányakról írott könyvem miatt akad dolgom, hol csak ismerkedem a város új arcával. Régi illatok, ízek, ifjonti lelkesedések és szorongások emléke hajt, szorítom magamhoz azt a régi focilabdát, a képzeletbeli sakktáblán tologatom a bábukat, a pályán dobom a kosarakat és a nagyszálló portálja előtt megigazítom a nyakkendőmet. Időnként betérek a tanintézet épületébe, ahol természetesen már semmi sem a régi. Mi lettünk a múlt, öregdiákok! Hála a sorsnak, megértük ezt is.

Budapest, 2012. július 14.